

Megújult palotáink

Nemrégiben két nagy múltú középületünk is megszépült. Egyik a Tisza-parti volt pénzügyi palota (ahogy a szegedi embőr mondta: a financia), amely ma a városi pártbizottságnak és több tömegszervezetnek ad otthont.

A nagyárvíz miatt a pénzügyigazgatóságot Nagykikindára, a kataszteri hivatalt Aradra menekítették. Azonban 1881-re a város mind nehezebben nélkülözte a két hivatal távollétét, és a közgyűlés úgy határozott, hogy mindkettőt vissza kell telepíteni Szegedre. A *Szegedi Híradó* 1881. febr. 27-i száma így ír: „Nagykikindán három helyiségben működik a pénzügyigazgatóság hivatala. Szeged városa nagyon megéri a pénzügyigazgatóság távollétét. Kívánatos volna a visszatelepülés. Megéri az ipar és a kereskedelem, nem említve a társadalmi életet, amelynek az igazgatóság személyzete nem csekély elevenséget ad. Ha Szeged nem teremt lehetőséget a visszaköltözésre, megeshetik, hogy a főigazgatóságot Temesvárra kapja. Nagy akadály a visszaköltözésnek a tisztviselők lakásgondjainak megoldása. Rendkívül magasak Szegeden a bérelt lakások ára.”

Az új pénzügyi palota terveit *Bachó Viktor* Tisza Lajos (ma Lenin krt. 66. szám alatti tervezőirodájában hamar elkészítette, és a királyi biztosság műszaki osztályának vezetője, *Lechner Lajos* 1881. szept. 23-án betervezte a hatóságokhoz az engedély kiadása végett. *Bachó*, társ-tervezője; *Heszlényi József* igen díszes, impozáns kétemeletes épületet tervezett, három homlokzattal. A tervezett költség 290 ezer korabeli forint, és ebből fel is építették. Az alapokat 1882 januárjában rakták le, és ígéretet tettek a kivitelezők, hogy ugyanaz év októberére az épület elkészül.

„A Tisza Lajos körül felső részén épülő pénzügyigazgatósági palota kőműves munkái befejezettek. A kétemeletes épület Szeged egyik legkiválóbb középülete lesz, nagyságra, belső berendezés — és külcsinre is.” (*Szegedi Híradó* 1882. júl. 4.)

A kivitelezés további mozzanatai lázas gyorsasággal folytak, és *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter elrendelte, hogy a pénzügyigazgatóság október hó folyamán költözzön vissza Szegedre. Ez október 19-én meg is történt, és november elején megkezdte működését az igazgatóság az új épületben. A kivitelezési munkálatokat főállalkozóként a *Jiraszek és Krausz cég* végezte, és a megindítóan szép kovácsoltvas munkálatokat *Nigrényi Pál* Margit (ma Gutenberg) u. 14. sz. alatti műhelyében készítették.

A rekonstrukciós építkezéseknek kiemelkedő képességű tervezője volt *Bachó Viktor*, akinek tervei szerint építették fel a Honvéd téri 5. honvéd gyalogezred egykori laktanyáját (1883), a Jerney-házat (1882., Széchenyi tér 8.), valamint *Balogh János* házat (1882., Széchenyi tér 6.), valamint a volt piarista gimnázium és rendház (ma Bolyai Intézet) Aradi vértanúk téri épületorárást 1886-ban, több magánház mellett.

A szegedi pénzügyigazgatósághoz tartozott 1894-ig Csongrád és Csanád megye. Csanád megye részére 1895. augusztus 1-től külön pénzügyigazgatóságot szerveztek Makón. Az el- és visszaköltözés időszakában a szegedi pénzügyigazgató *Schiller Károly* volt, akit 1887—1890 között *Fináczy Gyula* követett, majd *Csiszár Gyula*, a századfordulótól *Kalner Elek* töltötte be e posztot. Utódai: *Ternovszky Alajos*, *Kedacik Károly*, *Törös Sándor*, *Sajtos Samu*, *Kolb Árpád*, *Rössler Tamás*, *Csorba Gáspár* és *Wolf István*. Az adófelügyelőséget és az illetékkiszabási hivatalt 1889-ben megszüntették, és e feladatköröket is a pénzügyigazgatóság látta el. Az igazgatóság átlagban 35—40 fős apparátussal dolgozott.

Sötér István a főposta épületét Firenze legjobb palotáihoz hasonlította. Megszépülve, újra ékesítve olyan, mint egy érett, harmincéves asszony, aki magába bolondítja hódolóját, fogva tartja és nem engedi el.

A szegedi postauji alapjait valahol a török hódoltság alatti időkben

kell keresnünk, amikor a postaszolgálatot a tőzsérek, a marhakereskedők látták el, mindenféle fondorlatok és kémkedések mellett. Viszont az első szervezett postahivatalt 1717-ben létesítették Szegeden, bár már 1699-ben hozott rendeletet a haditanács Szeged és Arad, valamint Szeged és Pétervárad közötti katonai postaszolgálatra. Ezután hetente kétszer, csütörtökön és vasárnap fordult meg a postajárat városunkban. A temesvári postaigazgatóságot 1849-ben helyezték Szegedre, és a Kossuth Lajos sgt-on volt *Kirschner* házában kezdte meg munkáját három alkalmazottal. A hivatal innen a Jókai, majd a Somogyi utcába került 2—3 szobás szerény elhelyezés mellett. A postai szolgálatot 1876-ban már 33-an látták el, és a városban 11 gyűjtőszekrény volt.

A távírdai szolgáltatást a vasúttal kapcsolatban létesítették, és kezdetben a szolgálatot egy személy (*Hegenbarth L.*) látta el a *Boldogasszony* sugárúton (ma Április 4. útja) volt *Pálffy*-házban. Hivatalos nyelv a német volt, csak német nyelvű szövegeket továbbítottak.

Az épülő város igénye indokolta tette, hogy a posta, a távírda és a folyammérnökség céljait szolgáló épületek pályázatot írjanak ki. A tervet német reneszánsz stílusban *Meixner Károly* (1853-1895) és *Ney Béla*

készítette, majd a vállalkozói versenytárgyalást, amit *Léderer Ede* és *Nádai Antal* nyert el, 1881. október 2-án tartották.

A kezdő lépésekről a *Szegedi Híradó* 1881. október 29-én így ír: „A posta-, távírda- és folyammérnökségi palota építési munkálatai megkezdődtek. Az épület telkét képző négyszög a váracsk telkén, az új *Mayer-féle* házzal átellenben elkészítve, az alapozások folyamatba vétettek.

A díszes kétemeletes palota a közlekedésiügyi minisztérium ügyköréhez tartozó összes szegedi állami hivatalok számára épül, s el fognak benne helyezni a posta-, a távíró-, az államépítészeti és a folyammérnökségi hivatalok. A palota második emeletén a négy hivatal főnökei számára külön lakások lesznek. Egy-egy lakás 4 szobából, egy előszobából és konyhából fog állni.”

A tervet kivitelezésre 1881. dec. 9-én engedélyezte *Nádai Antal* városi mérnök. A kivitelezési munkákkal olyan jól haladtak, hogy 1882. július végére már az épület kőfaragványain dolgoztak, és a lépcsőházat alakították ki. Az építési munkálatokkal szeptember 29-én készültek el, 153 ezer korabeli forinttal. A rendeltetészerű átadás előtt kijelölték a távíróvonalak végleges irányát, s ennek foganatosítását a következő összetételű bizottság végezte: *Cser-*

melényi István tanácsnok, *Tóth Mihály* főmérnök, *Pelikán Ede* távírófőnök, *ifj. Aigner József* és *Ambrózy Ferenc* városi képviselők, szakmai és esztétikai szempontok figyelembevételével. Itt dolgozott *Bódogh János* (1852—1918) távírdásztiszt, a magyar gyorsíró mozgalom apostola.

„Ápr. 1-jén költöznek a postahivatalba. Hasonló díszes épület a célszerű beosztás tekintetében nincs az országban, még Pesten sem. Ami a postakezelésben újabb időben mint újítás célszerűnek, hasznosnak bizonyult, azt itt mind alkalmazva találjuk. A közönség kényelmére különösen nagy súly van fektetve, a helységek tágasak és világosak, a kezelő személyzet a legkisebb akadály nélkül végezheti hivatalos teendőit. A levélfiók bérlők szekrénye egészen új lesz a maga nemében; amerikai rendszer szerint készült, amelyet eddig még csak ott és Svájcban s hazánkban a szegedi postahivatalnál alkalmazták először. A szekrénynek 108 fiókjára van, tehát ugyanannyi bérlő használhatja; minden fiók külön ajtócskával és zárral bír, amelynek kulcsa a bérlőnél lesz, aki tehát akkor veheti ki és viheti el leveleit, amikor akarja.” (*Szegedi Híradó* 1883. márc. 4.)

A távíróhivatal gépeit és berendezéseit Budapestről szerezték be, és az első emeleten helyezték el. Az épület udvarát kikövezték, és közepén alakították ki a favázast. A be-

rendezést a szegedi *Zilahi és German-cég* készítette, míg a kovácsoltvas munkák *Pillich Mihály* műhelyéből kerültek ki. A szegedi telefonhálózat ekkor még magánvállalkozás volt, *Puskás Tivadar* tulajdona, akitől előbb *Nollendorf Jenő* vásárolta meg, tőle pedig az *Ottovay-Grassely-cég*. Az államosításra 1893 augusztusában került sor, amikor 140 volt az állomások száma.

A szegedi posta- és távírdahivatal hamarosan nagy forgalmat bonyolított le, és már 1886-ban a postajövődéki bevételek tekintve Budapest és Fiume után a harmadik helyen állt az országban. Már a kezdő években több millió küldeményt továbbítottak, és a távíratok száma is meghaladta a százazretet.

Az egyre növekedő forgalom és igények kielégítésére 1928-ban a *Szolcsányi és Takács* építési vállalkozók az áramerősítő-terem és mellék-helyiségek részére az épület udvari részén emeletráépítést végeztek, és különféle átalakításokat hajtottak végre. Az épület utcai frontjaira a harmadik emeletet az ötvenes években emelték.

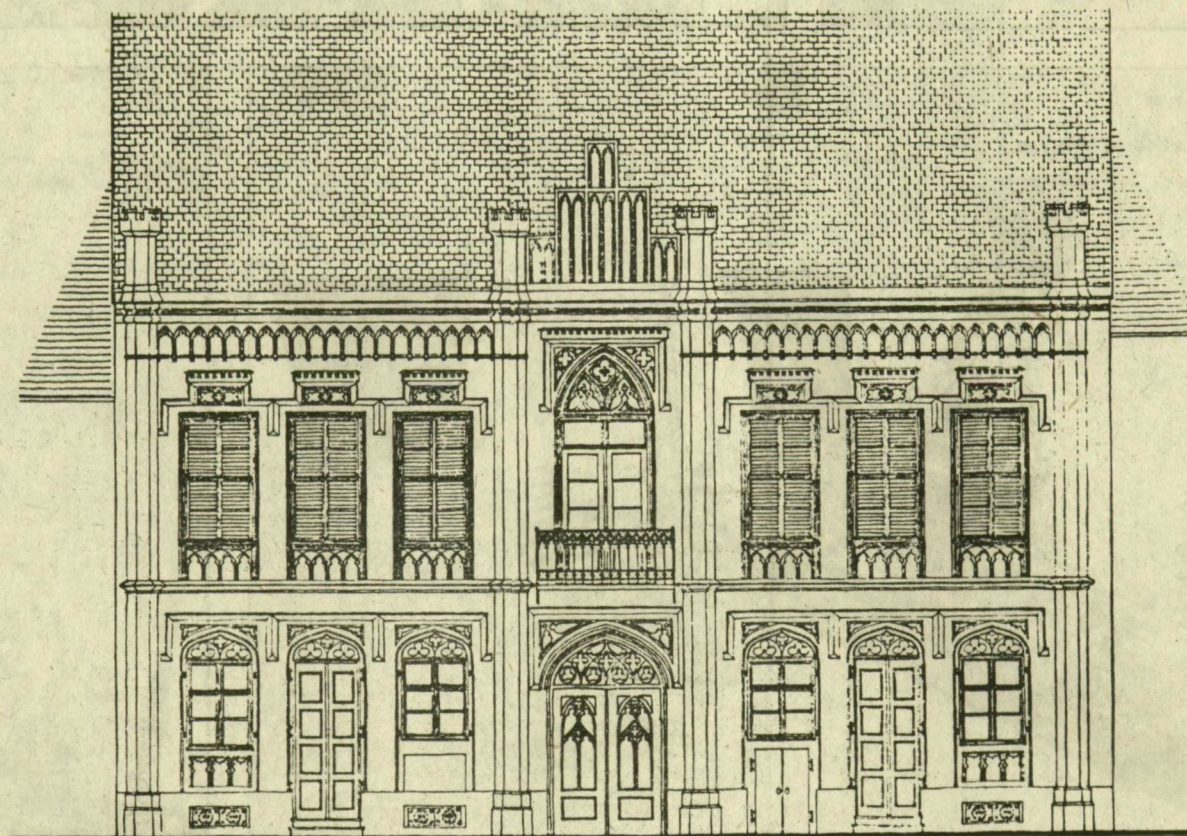
A most megújult palota valóban a Széchenyi tér keleti oldalán álló ház-sorozat legszebb darabja.

BÁTYAI JENŐ

Várostartörténeti adalékok

Az 1872-es fotó szerint ilyen volt a Kereszt utca...

...s talán ilyen lehetett (s lesz majd egyszer) a ház, a Somogyi utca 17. számú épület homlokzata

Búvárkodott az építész

Levéltárban, helytörténeti gyűjteményben legyen az járatos, aki egy évszázaddal, vagy még annál is régebben épült szegedi ház előtörténetét szeretné megírni, netán az épület eredeti homlokzatát rekonstruálni. Meg persze az idejét se sajnálja, hiszen lehet, hogy öt úton kell elindulnia, mire az egyiket célhoz ér. Az sem árt, ha van már tapasztalata az efféle búvárkodásban, hiszen akkor a legapróbb nyomból is könnyebben olvas majd...

Nos, *Iván Mónika*, a Délterv fiatal építészete ilyen hajlandóságú, ekkora türelmű, így hát aligha meglepő, hogy a városépítési egyesület felkérésére ő bányászta elő a még fellelhető dokumentumokat a Somogyi utca 17. szám alatti lakóház előtörténetéről. Persze azzal a céllal, hogy ha egyszer a házat felújítják, az eredeti állapothoz közelítsenek az átépítők. (Tanulmányát, vázlatait — a városépítési friss hagyományok szerint — persze térítés nélkül készítette!...)

Az úgynevezett Eisler-ház eredeti homlokzatát ábrázoló képet — melyet most lapunkban is bemutatunk — 1872-ben *Letzter* készítette. Tehát a ház akkor már állt. (A romantikus stílusú épületek Szegeden 1857 és 1870 között készültek, ám az akkor még *Kereszt* utcának hívott Somogyi utcai épület pontos építési dátumára nincsenek dokumentumok. A Könyök utcai — ma Kelemen utcai — sarokház is valószínűleg utólag épült a tömbhöz.)

A házzal kapcsolatban az Eisler-név először az árvíz utáni összeírások fordul elő. (Ám Eisler tetőpalatérítésként már 1868-ban hirdeti áruát a *Szegedi Napló*ban!) Utóbb a *Kis Rozália*-féle zálogintézet, s a szabad kőműves-páholy, majd *Léderer Mihály* bútorkészítő találta meg Eisler Fülöp házában — melyet az 1883-as építési törzskönyv már *Wolf Károly* és neje bejegyzéssel tüntet fel.

A kor ízlésének megfelelő homlokzat-átalakítás (tulajdonképpen lecsupaszítás) dátuma 1937. Az átépített *Fenyő Lajos*, akinek „közönhetően” az alaprajz is hátrányosan változott. A földszinti üzletbérlők is egymást követték. A legutolsó csere már az értékteljesítés jegyében folyt: az Intertourist üzletének kialakításakor feltelkint szabták az üzemeltető hozzájárulását a homlokzat esetleges — bizzunk benne: mielőbbi — átalakításához. Minden biztonnyal *Iván Mónika* itt közölt, az eredeti homlokzatot rekonstruáló rajza szerint...

PÁLFY KATALIN